

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Digitální učební materiál

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0802
Název projektu	Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo a název šablony klíčové aktivity	III/2 – Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Příjemce podpory	Gymnázium, Jevíčko, A. K. Vitáka 452

Název DUMu	František Halas – Staré ženy
Název dokumentu	VY_32_INOVACE_02_16
Pořadí DUMu v sadě	16
Vedoucí skupiny/sady	Mgr. Lucie Škvařilová
Datum vytvoření	23. 3. 2013
Jméno autora	Mgr. Jaromír Baranok
e-mailový kontakt na autora	baranok@gymjev.cz
Ročník studia	3. ročník
Předmět nebo tematická oblast	český jazyk a literatura
Výstižný popis způsobu využití materiálu ve výuce	Pracovní list s úryvky básně Františka Halase Staré ženy. Inovace: mezipředmětové vztahy (dějepis), využití ICT, mediální technika.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

František Halas Staré ženy

smutná odpoledne nedělní
smutná starými paními
které se belhají k oknům
starou cestou vyšlapanou v koberci
starou cestou
mezi stolem a lůžkem
mezi zrcadlem a fotografiemi
mezi židlí a falešnou palmou

opřeny potom o rám okenní
dívají se dolů do ulic
odtud ta bezútěšnost
odpolední nedělních

oči starých žen
vyplakané a plaché
tesklivé a mírné
vy oči obrácené k zániku

oříšky bez jádra
misky bez obětí
předsínky mrákot
úryvky dávné hudby
studánky zasypané
...

vy oči starých žen
vám svět nic není
vám krása nic není
vám ošklivost nic není
vy oči starých žen
hodin nesledující
za míjením dnů se neotáčející
vy oči starých žen

staré paní kulhají ke smrti
a těch několik zastavení
na známé vyšlapané cestě
to je jen smítka na výšivce
to je jen skrčený roh povlaku
to je jen spadlý drobínek
nic jiného ta zastavení neznamenaají

ruce starých žen
žlutší jílu pod rakví
otevřené a prázdné
vy ruce sedřené a spotřebované

plachetky styxu
blíženci modlitby
žezla porouchaná
hnízda křečí
třeslice opuštěnosti
....

vy ruce starých žen
šustící listy
obracené nedočkavostí svítání
obracené utrpením
obracené modlitbou
vy ruce starých žen
tak zapomínající
na šíje mužů
na vlasý dětí
vy ruce starých žen
silné jen tak
aby udržely kapesník k setření slzy
aby udržely obrázek v rakvi
aby udržely kříž až zatlačeny budou oči
vy ruce starých žen

staré paní v koutku svém
shrbené a světem zapomenuté
staré paní jimž děti odešly a zemřely
staré paní nečekající na vrznutí dveří
plačící jen ze slabosti očí

vlasý starých žen
v copánkách stydlivých
šedě vonící
vy vlasý starých žen

dýme řídký hlav dohořívajících
přílbice proražené
popeli po slavnostech
třepení korouhví
....

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

vy vlasy starých žen
nepraskající již při pohlazení
nikdo v nich hlavu neskryje
nikdo v jejich tání nesmočí své rty
nikomu nejsou rouchem obnaženosti
nikomu nejsou svodem žádosti
vy vlasy starých žen
vítr je nezduhá
láska je nerozplete
jen hubený smyčec byl by z nich
pro melodii pohřební
vy vlasy starých žen

staré paní plné tmy a odcházení
ruce spadlé v klín dvě mrtvých věcí zklížených
v klíně v paláci života bývalém
ó domove života domove rozpadlý
krov kolen je zřícen jen siroba tam hnízdí
mé staré ženy klímající pod světem

klíny starých žen
jímko dětských nářků a slzí
dusítka mužských vzlyků
vy klíny starých žen

kolébky prázdné
pelíšky vychladlé
hrobky chvil milostných
okouzlení odkouzlená
...

vy klíny starých žen
ničí hlava je nezalehčí
strasti kupmo navršeny tu leží
slast v nic léty proměněná
jen dlaň zániků sem símě sije
vy klíny starých žen
Břímě lásky neudržely by již
umírající by vposled nevydechl tu
a kojeneček by se rozplakal
neb kostlivec tam studí
vy klíny starých žen
zdvojené štěstí nohou skoro nesvazující
a slavná líheň života vychladla
vy klíny starých žen

mrtvá odpoledne nedělní
smutná tvářemi starých žen
v nichž nic se již neobráží
jenom skomírání jenom nemoc
není vzpomínky není zasnění
není toužení ani naděje
jenom stáří jenom červ ještě spící

vy tváře starých žen
clonou minula tak těžce visící
jen kůži odhrňte a je to smrt
vy tváře starých žen

osiky bezlisté
monstrance nepozdvihované
mosaiky strastí
delty slzí
....

vy tváře starých žen
stín dotyků dávných ztemnil
je stín polibků ztracených
zvětralá solí slz je končina odevzdání
vy tváře starých žen

ty oči starých žen
ty ruce starých žen
ty vlasy starých žen
ty klíny starých žen
ty tváře starých žen

ó smutná odpoledne nedělní
na kříži starých žen¹

¹ HALAS, František. *Staré ženy* [online]. 1935, 4. 11. 2002
[cit. 2013-03-22]. Dostupné z:
<http://www.ceskaliteratura.cz/texty/halas.htm>

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1. Báseň byla vydána v roce 1935 a je „vystavěna po vzoru mariánské litanie barokní doby“. Vysvětlete pojem litanie, doložte své tvrzení na ukázce.

.....

2. Jaká je kompozice básně?

.....

3. Určete rým básně.

.....

4. Jaké typické rysy, resp. motivy či témata Halasovy tvorby v básni najdeme? Doložte na ukázce.

.....

5. Jaké je vyznění básně? Jak vnímá autor stáří?

.....

6. Který z tropů je základním básnickým prostředkem díla? Doložte na příkladech?

.....

7. Doložte v textu archaismy, neologismy, zdrobněliny.

.....

8. Doložte figury, inverzní pořádek slov.

.....

9. Doložte prvky zvukového ozvláštňení textu.

.....

10. Doložte odkazy k antice, křesťanství.

.....

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Řešení

1. Litanie je původně píseň prosebného rázu, má ustálenou dvojdílnou stavbu a skládá se z apostrofického oslovení a vlastní prosby. Je typická zdlouhavými výčty a opakováním. Pro důraz na city, citové pohnutí se v různých obměnách objevuje i moderní literatuře. (Podle *Slovník literární teorie*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 205.)

Oslovení, **výčty**, prosba, resp. konstatování, viz příklad z textu:

...

oči starých žen
vyplakané a plaché
tesklivé a mírné
vy oči obrácené k zániku

oříšky bez jádra
misky bez obětín
předsínky mrákot
úryvky dávné hudby
studánky zasypané

...

vy oči starých žen
vám svět nic není
vám krása nic není
vám ošklivost nic není
vy oči starých žen
hodin nesledující
za mýjením dnů se neotáčející
vy oči starých žen

staré paní kulhají ke smrti
a těch několik zastavení
na známé vyšlapané cestě
to je jen smítka na výšivce
to je jen skrčený roh povlaku
to je jen spadlý drobeček
nic jiného ta zastavení neznamenaají

ruce starých žen
žlutší jílu pod rakví
otevřené a prázdné
vy ruce sedřené a spotřebované

plachetky styxu

blíženci modlitby
žezla poroučaná
hnízda křeččí

....

vy ruce starých žen
šustící listy
obracené nedočkavostí svítání
obracené utrpením
obracené modlitbou
vy ruce starých žen
tak zapomínající
na šije mužů
na vlasy dětí
vy ruce starých žen
silné jen tak
aby udržely kapesník k setření slzy
aby udržely obrázek v rakvi
aby udržely kříž až zatlačeny budou oči
vy ruce starých žen

staré paní v koutku svém
shrbené a světem zapomenuté
staré paní jimž děti odešly a zemřely
staré paní nečekající na vrznutí dveří
plačící jen ze slabosti očí²

² HALAS, František. *Staré ženy* [online]. 1935, 4. 11. 2002 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.ceskaliteratura.cz/texty/halas.htm>

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

2. Pět tematických částí, autor oslovuje oči, ruce, vlasy, klíny a tváře starých žen.

3. Nepravidelný rým, až záměrně nelíbivé rýmy, **asonance**.

Příklad

osiky bezlisté

monstrance nepozdvihované

4. Téma smrti, zániku, skepse, pesimismus, samota. Zoufalá marnost života.

Viz například:

vy ruce starých žen

silné jen tak

aby udržely kapesník k setření slzy

aby udržely obrázek v rakvi

mrtvá odpoledne nedělní

smutná tvářemi starých žen

v nichž nic se již neobráží

jenom skomírání jenom nemoc

není vzpomínky není zasnění

není toužení ani naděje

jenom stáří jenom červ ještě spící

...

vy tváře starých žen

stín dotyků dávných ztemnil

je stín polibků ztracených

aby udržely kříž až zatlačeny budou oči

vy ruce starých žen

...

zvětralá solí slz je končina odevzdání

vy tváře starých žen

ty oči starých žen

ty ruce starých žen

ty vlasy starých žen

ty klíny starých žen

ty tváře starých žen

ó smutná odpoledne nedělní

na kříži starých žen

5. Obraz stáří, úděl žen, které jsou na konci své životní cesty. Obraz pesimistický, smutný, obraz osamělosti.

6. Metafora.

oříšky bez jádra

misky bez obětí

předsínky mrákot

úryvky dávné hudby

studánky zasypané

...

plachetky styxu

blíženci modlitby

žezla porouchaná

hnízda křečí

třeslice opuštěnosti

7.

Příklady řešení - **archaismy**, **neologismy**, **zdrobněliny**, viz ukázka níže.

oříšky bez jádra

misky bez obětí

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

předsínky mrákot
úryvky dávné hudby
studánky zasypané

...

staré paní kulhají ke smrti
a těch několik zastavení
na známé vyšlapané cestě
to je jen smítka na výšivce
to je jen skrčený roh povlaku
to je jen spadlý drobínek
nic jiného ta zastavení neznamenají

...

staré paní v koutku svém
shrbené a světem zapomenuté
staré paní jimž děti odešly a zemřely
staré paní nečekající na vrznutí dveří
plačící jen ze slabosti očí

vlasý starých žen
v copáncích stydlivých
šedě vonící
vy vlasý starých žen

dýme řídký hlav dohořívajících
přílbice proražené
popeli po slavnostech
třepení korouhví

...

vy vlasý starých žen
nepraskající již při pohlazení
nikdo v nich hlavu neskryje
nikdo v jejich tání nesmočí své rty
nikomu nejsou rouchem obnaženosti
nikomu nejsou svodem žádosti
vy vlasý starých žen
vítr je nezuchá
láska je nerozplete
jen hubený smyčec byl by z nich
pro melodii pohřební
vy vlasý starých žen

staré paní plné tmy a odcházení
ruce spadlé v klín dvě mrtvých věcí zklížených
v klíně v paláci života bývalém

ó domove života domove rozpadlý
krov kolen je zřícen jen siroba tam hnízdí
mé staré ženy klímající pod světem

...

vy klíny starých žen
ničí hlava je nezalehčí
strasti kupmo navršeny tu leží
slast v nic léty proměněná
jen dlaň zániků sem símě sije
vy klíny starých žen
Břímě lásky neudržely by již
umírající by vposled nevydechli tu
a kojeneček by se rozplakal
neb kostlivec tam studí
vy klíny starých žen
zdvojené štěstí nohou skoro nesvazující
a slavná líheň života vychladla
vy klíny starých žen³

...

plachetky styxu
blíženci modlitby
žezla porouchaná
hnízda křeččí
třeslice opuštěnosti

³ HALAS, František. *Staré ženy* [online]. 1935, 4. 11. 2002 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.ceskaliteratura.cz/texty/halas.htm>

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

8. Apostrofa, anafora, epizeuxis, aliterace, asyndeton, inverzní pořádek slov

Příklady řešení

v klíně v paláci života bývalém

ó domově života domově rozpadlý

krov kolen je zřícen jen siroba tam hnízdí

mé staré ženy klímající pod světem

...

vy vlasy starých žen

nepraskající již při pohlazení

nikdo v nich hlavu neskryje

nikdo v jejich tání nesmočí své rty

nikomu nejsou rouchem obnaženosti

nikomu nejsou svodem žádosti

vy vlasy starých žen

...

mrtvá odpoledne nedělní

smutná tvářemi starých žen

v nichž nic se již neobráží

jenom skomírání jenom nemoc

není vzpomínky není zasnění

není toužení ani naděje

jenom stáří jenom červ ještě spící

...

slast v nic léty proměněná

jen dlaň zániků sem símě sije

...

ty oči starých žen

ty ruce starých žen

ty vlasy starých žen

ty klíny starých žen

ty tváře starých žen

9. prvky zvukového ozvláštňení textu

Příklad řešení

vy klíny starých žen

ničí hlava je nezalehčí

strasti kupmo navršeny tu leží

slast v nic léty proměněná

jen dlaň zániků sem símě sije

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

10. Odkazy k antice: plachetky styxu, misky bez obětín; odkazy ke křesťanství: motlitbou, kříž (na kříži), monstrance.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1. Literatura

HALAS, František. *Staré ženy* [online]. 1935, 4. 11. 2002 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.ceskaliteratura.cz/texty/halas.htm>

Slovník literární teorie. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977.

2.

Materiál je určen pro bezplatné užívání pro potřebu výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv využití podléhá autorskému právu. Dílo smí být dále šířeno pod licencí CC BY-SA (www.creativecommons.cz).